

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА**

ЛАВРИНЕНКО ОЛЕНА ВАСИЛІВНА

УДК 373.5.018.42.041

**ОРГАНІЗАЦІЯ САМООСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
УЧНІВ ВЕЧІРНЬОЇ ШКОЛИ**

13.00.09 – теорія навчання

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Тернопіль – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Інституті педагогіки Національної академії педагогічних наук України.

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
Зоц Віра Миколаївна,
Інститут педагогіки НАПН України,
старший науковий співробітник відділу
інновацій та стратегій розвитку.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Малихін Олександр Володимирович,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України,
завідувач кафедри романо-германських мов і перекладу;

кандидат педагогічних наук,
Сафонова Ірина Ярославівна,
Херсонський навчально-виховний комплекс
«Дошкільний навчальний заклад – спеціалізована
школа з поглибленим вивченням англійської мови
I ступеня – гімназія» №56
Херсонської міської ради (м. Херсон),
заступник директора з навчально-виховної роботи.

Захист відбудеться «29» червня 2016 р. об 11-00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.053.01 у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка за адресою: зала засідань, вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027.

З дисертацією можна ознайомитись на офіційному сайті <http://www.tnpu.edu.ua> та в науковій бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка за адресою: вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027.

Автореферат розіслано «28» травня 2016 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. І. Янкович

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасне інформаційне суспільство ґрунтується на самоосвіті – ефективній основі не лише технологічних, а й соціальних інновацій. Саме тому самоосвітня діяльність є однією з ключових компетенцій не лише конкурентноспроможного фахівця на ринку праці, а й кожної свідомо мислячої особистості. Педагогічна громадськість усвідомлює нагальну потребу в нових організаційних формах навчання, які забезпечували б учнівській молоді соціальний захист й адаптацію в ринкових умовах, а водночас сприяли формуванню нового осмислення ролі вечірньої школи як чинника соціальної реабілітації учнівської молоді.

У Законі України «Про освіту» самоосвіта розглядається як одна зі структурних ланок системи освіти. Історичні та соціальні аспекти самоосвіти розглядали у своїх роботах А. Айзенберг, О. Бурлука, Б. Райський, М. Скаткін, Є. Шукліна та ін. Способи та засоби формування потреби в самоосвіті були предметом досліджень В. Буряка, О. Малихіна та ін. Психологічна та практична підготовка учнів до самоосвіти проаналізована у працях А. Громцевої, І. Колбаско, М. Солдатенка. Взаємозв'язок самостійних і творчих робіт із самоосвітою розкривають В. Буряк, А. Кочетов та ін. Організація самоосвіти й керівництво самоосвітньою діяльністю вивчали А. Авдєєв, А. Баранніков, Т. Безкоровайна, Н. Бухлова, М. Колбаско, Г. Серіков, Л. Чернікова та ін.

Реалізація компетентнісного підходу в освіті як інноваційної парадигми передбачає обов'язкове залучення суб'єктів навчання на кожному етапі її здобуття до свідомої та внутрішньо мотивованої самоосвітньої діяльності. Це положення підтверджено змістом сучасних досліджень провідних українських дидактів, а саме: В. Бондаря, Н. Бібік, О. Пометун, О. Савченко.

З позицій переосмислення теорії та досвіду самоосвіти в умовах сьогодення потребують відповідної уваги науковців й питання організації навчальної діяльності учнів сучасної вечірньої школи (в Україні 205 вечірніх шкіл). Освітня практика показує, що вечірня школа виявилась навчальним закладом, здатним швидко адаптуватись до суспільних та соціальних змін (І. Богомолова, В. Вершинін, Г. Кучеренко, В. Столяр). У сучасному соціоосвітньому просторі вечірня школа користується значним попитом серед певної категорії населення. Сьогодні цей тип школи дійсно має свого «соціального» замовника – це неповнолітні (14-18 років) та дорослі (від 18 років) учні. Така учнівська молодь зазвичай неоднорідна за віковим складом, соціальним статусом, пізнавальними інтересами та мотивами. Більшість учнів – це особи, які перервали навчання після закінчення 9-го класу, або ті, які з різних причин свого часу не здобули базової освіти. Вечірня школа виконує важливу суспільну місію: надаючи освітянську й соціалізаційну допомогу, вона є альтернативою денній масовій загальноосвітній школі, але реалізація освітнього процесу відбувається за специфічних організаційно-педагогічних умов. Сучасна вечірня школа функціонує як заклад відкритого типу, характерними рисами якого є: соціальна неприхованість й

доступність, варіативність базової та середньої загальної освіти, організаційний та змістовий поліформізм, можливість вибору учнівською молоддю темпів і форм навчання. Логічно, що в такому середовищі є можливості для забезпечення комплексу умов, які сприяють зміні ставлення учнів до навчання і організації власної навчально-пізнавальної діяльності. Саме тому критичного переосмислення потребує проблема організації самоосвітньої діяльності учнів вечірньої школи. У цій науковій площині здійснено низку педагогічних досліджень, які було присвячено з'ясуванню основоположних теоретичних засад за певними напрямками: дидактичні проблеми навчання у вечірній школі, розроблення його організаційних форм і методів, їх використання (Л. Артамонова, І. Богомолова, В. Вершинін, Г. Глейзер, Л. Горбунова, О. Лебедев, А. Марон, О. Тонконога); соціально-педагогічні проблеми вечірньої школи (Д. Вількєєв, Л. Горбунова, С. Змеєв, Е. Іманов, Г. Сухобська); проблеми психопедагогіки (Б. Ананьєв, Ф. Гебберс, Ю. Кулюткін, А. Марон, С. Полутіна, О. Степанова, Л. Терлецька, Е. Торндайк, Г. Сухобська); організаційно-управлінські аспекти діяльності вечірньої школи (А. Даринський, С. Змеєв; Т. Лопатіна, В. Серіков, В. Столяр).

Узагальнення висновків науковців, що вивчали досліджувану проблему, дає змогу констатувати, що саме вечірня школа, зважаючи на її специфічний учнівський контингент, потребує особливої організації навчальної діяльності учнів.

Отже є низка нерозв'язаних суперечностей стосовно організації самоосвітньої діяльності учнів вечірньої школи, а саме між:

- наявною актуальною необхідністю запровадження в освітню практику оновлених стратегій розвитку вечірньої школи та не завжди чіткою визначеністю дидактичних механізмів їх реалізації;
- постійно зростаючими вимогами щодо самостійності учнів у навчанні та невідповідністю сучасним потребам науково-методичного та навчально-методичного забезпечення організації самоосвітньої діяльності суб'єктів навчання, у якому враховувалася б специфіка організації освітнього процесу у вечірній школі;
- усвідомленим прагненням змінити форми, методи й засоби організації самоосвітньої діяльності учнів вечірньої школи та відсутністю дієвого дидактичного інструментарію щодо його реалізації.

Виявлені суперечності та відсутність у вітчизняній педагогічній науці цілісних досліджень, присвячених вивченню проблеми організації самоосвітньої діяльності учнів вечірніх шкіл, її недостатня теоретична й методична розробленість, а також урахування потреб сучасної освітньої практики зумовили вибір теми дослідження **«Організація самоосвітньої діяльності учнів вечірньої школи»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційної роботи затверджена на засіданні Вченої ради Інституту педагогіки НАПН України (протокол № 7 від 24 червня 2010 р.), узгоджена на засіданні бюро Міжвідомчої ради з координації наукових

досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 6 від 28 вересня 2010 р.). Дослідження проводилось у межах загальноуніверситетської наукової теми Київського університету імені Бориса Грінченка «Філософські, освітологічні та методичні засади компетентнісної особистісно-професійної багатoproфільної університетської освіти» (державний реєстраційний номер 0110 U006274).

Об'єкт дослідження – освітній процес вечірньої загальноосвітньої школи.

Предмет дослідження – дидактичні умови організації самоосвітньої діяльності учнів вечірньої школи.

Мета дослідження: визначити й обґрунтувати комплекс дидактичних умов організації самоосвітньої діяльності учнів вечірньої школи та експериментально перевірити модель його реалізації.

Відповідно до мети визначено такі **завдання дослідження:**

1. На основі вивчення філософської та психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження здійснити комплексний системний аналіз сутності дидактичного феномена організації самоосвітньої діяльності учнів вечірньої школи.

2. Вивчити стан організації, специфічні особливості самоосвітньої діяльності учнів вечірньої школи, визначити її функціонально-структурну будову.

3. Визначити комплекс дидактичних умов організації самоосвітньої діяльності учнів вечірньої школи як єдності функціональних дидактичних механізмів забезпечення його ефективності.

4. Розробити, теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити дієвість моделі реалізації комплексу дидактичних умов організації самоосвітньої діяльності учнів вечірньої школи.

Теоретико-методологічні засади дослідження ґрунтуються на сукупності положень, теорій, концепцій філософських основ наукового пізнання та психолого-педагогічного знання, а саме: теорія особистості як суб'єкта діяльності (К. Абульханова-Славська, Б. Ананьєв, І. Бех, І. Зязюн, М. Каган, Г. Костюк, О. Леонтьєв, С. Максименко, А. Петровський, С. Рубінштейн та інші); теорія діяльності та розвитку особистості (Л. Божович, Л. Виготський, В. Давидов, О. Леонтьєв, В. Лозова); теорії мотивації (Г. Балл, Л. Божович, С. Занюк, Г. Костюк, А. Маслоу, В. Мільман, К. Тейлор, Д. Узнадзе, П. Якобсон); теорії активізації пізнавальної діяльності, формування пізнавальних інтересів, розвитку самостійності у процесі пізнання (Б. Ананьєв, Е. Голант, Б. Єсіпов, І. Задорожна, І. Лернер, І. Малафіїк, О. Малихін, М. Махмутов, П. Підкасистий, І. Сафонова, М. Скаткін, А. Степанюк, А. Усова, В. Чайка, Г. Щукіна); концепціях безперервної й інноваційної освіти (А. Алексюк, Н. Бібік, В. Бондар, Г. Васьківська, А. Владиславлев, Б. Гершунський, С. Гончаренко, В. Євдокимов, М. Євтух, В. Загвязинський, В. Кремень,

Л. Морська, Н. Ничкало, О. Савченко, Г. Терещук, В. Турченко); наукові положення про розвиток психічних функцій у дорослих (Б. Ананьєв, Е. Бріджмен, Е. Вудьярд, Ф. Гебберс, Л. Горбунова, Є. Степанова, Н. Тілтон, Є. Торндайк); різні аспекти вивчення організації навчальної діяльності дорослих (С. Вершловський, С. Змеєв, Ю. Кулюткін, Г. Сиротинко, Г. Сухобська); загальнодидактичні основи самоосвіти (С. Архангельський, Ю. Бабанський, В. Бондар, О. Савченко); положення про організацію навчального процесу у вечірній загальноосвітній школі (І. Богомолова, А. Даринський, Д. Вількеєв, Г. Глейзер, Ю. Кулюткін, Г. Сухобська, Т. Шадріна та інші).

Для розв'язання визначених завдань і досягнення мети було використано такі **методи дослідження**:

– *теоретичні*: аналіз наукових джерел, що забезпечує ознайомлення з історією розвитку та сучасним станом об'єкта дослідження з метою окреслення його теоретичних засад, представлення вихідної концепції предмета дослідження й визначення його категорійно-понятійного апарату; систематизація й узагальнення теоретичних положень для визначення комплексу дидактичних умов організації самоосвітньої діяльності учнів вечірньої школи, розробки та обґрунтування моделі його реалізації;

– *емпіричні*: педагогічна діагностика уміння вчитися, умінь самоорганізації, психолого-дидактичної готовності учнів до самоосвітньої діяльності; спостереження; анкетування учнів, учителів і батьків задля з'ясування соціально-педагогічної ситуації, у якій перебувають учні, які навчаються у вечірній школі; бесіди з учнями та педагогічними працівниками навчальних закладів задля виявлення психологічних особливостей учнів, рівня їхніх знань, мотивів, інтересів, дій і вчинків; вивчення шкільної документації та продуктів навчальної та самоосвітньої діяльності учнів у процесі з'ясування стану досліджуваної проблеми; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний і контрольний етапи), спрямований на апробацію та визначення ефективності функціонування моделі реалізації комплексу дидактичних умов організації самоосвітньої діяльності учнів вечірньої школи; спостереження за особливостями перебігу процесу експериментального дослідження;

– *методи математичної статистики* для математичної обробки діагностичних даних, отриманих на констатувальному та контрольному (по завершенні формувального) етапах дослідно-експериментальної роботи і встановлення статистичної значущості отриманих результатів.

Експериментальною базою дослідження були вечірні школи м. Києва: вечірня (змінна) середня школа № 8 Печерського району, вечірня (змінна) середня школа № 3 і вечірня (змінна) середня школа № 20 Солом'янського району, вечірня (змінна) школа № 7 Святошинського району,

вечірня (змінна) школа № 18 Деснянського району, Користишівська вечірня школа Житомирської області.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

– *уперше* на основі вивчення специфіки змісту, форм і засобів організації самоосвітньої діяльності учнів вечірньої школи визначено й теоретично обґрунтовано комплекс дидактичних умов (забезпечення дієвої мотиваційно-самоактуалізаційної основи формування компетентності вміння вчитися як сталого засобу здобуття учнями нового знання та освітнього досвіду; урахування специфічної варіативності індивідуально-психологічних особливостей суб'єктів навчання як результат константного моніторингу змін складу контингенту; підготовка науково-методичного (кейс стимулювання самоосвіти вчителя) та навчально-методичного (кейс дидактичного супроводу організації самоосвітньої діяльності учня) забезпечення організації самоосвітньої діяльності на рівнево-коригувальній основі; створення інформаційно-освітнього середовища вечірньої школи з активним використанням інформаційно-комунікаційних технологій; активація рефлексійної діяльності суб'єктів навчального процесу з використанням діагностичного інструментарію вивчення рівня навчальних досягнень), які забезпечують удосконалення й розвиток самоосвітніх умінь і навичок учнів вечірньої школи та сприяють оволодінню способами здійснення самоосвітньої діяльності; розроблено, теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено дидактичну модель реалізації визначеного комплексу дидактичних умов; на дефініційному рівні визначено поняття «організація самоосвітньої діяльності учнів вечірньої школи»;

– *уточнено* критерії готовності учнів вечірньої школи до організації самоосвітньої діяльності: вміння вчитися, вміння самоорганізації, психолого-дидактична готовність до самоосвітньої діяльності, що конкретизуються у відповідних показниках – вміння формулювати мету та окреслювати шляхи її досягнення, здатність до самоорганізації та реалізації власних освітніх планів, здатність до прийняття рішень тощо.

Подальшого розвитку та конкретизації набули теоретичні положення щодо розуміння потенціалу своєрідного інформаційно-навчального середовища в організації самоосвітньої діяльності учнів вечірньої школи; положення реалізації компетентнісного та андрагогічного підходів на інтеграційній основі в умовах вечірньої школи.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що:

– обґрунтовано й апробовано в освітньому процесі експериментальну програму впровадження моделі реалізації комплексу дидактичних умов організації самоосвітньої діяльності учнів вечірньої школи; запропоновано способи використання науково-методичного (кейс стимулювання самоосвіти вчителя) та навчально-методичного (кейс дидактичного супроводу

організації самоосвітньої діяльності учня) забезпечення організації самоосвітньої діяльності на рівнево-коригувальній основі;

– розроблено навчальні програми й упроваджено майстер-класи: «Організація самоосвітньої діяльності учнів вечірніх шкіл», «Методичний супровід професійного зростання педагога шляхом самоосвіти», «Самоосвітня діяльність – інноваційний аспект у контексті розвитку організаційної культури навчального закладу» у межах Програми підвищення кваліфікації керівників загальноосвітніх навчальних закладів м. Києва Інституту суспільства Київського університету імені Бориса Грінченка; підготовлено навчальний посібник «Самоосвітня діяльність – провідний вид пізнавальної та навчальної діяльності сучасного учня»; програму факультативного курсу «Самоосвітня діяльність учнів вечірньої школи як основа досягнення особистісного успіху».

Результати дослідження впроваджено в освітній процес вечірньої (змінної) середньої школа № 8 Печерського району м. Києва (довідка № 105/72-1089 від 26.05.2015 р.), вечірньої (змінної) середньої школи № 3 та № 20 Солом'янського району м. Києва (довідка № 1191/31 від 04.06.2015 р.), вечірньої змінної школи № 7 Святошинського району м. Києва (довідка № 1904 від 11.06.2015 р.), вечірньої (змінної) середньої школи № 18 Деснянського району м. Києва (довідка № 29-2649 від 04.06.2015 р.), Інституту суспільства Київського університету імені Бориса Грінченка (довідка № 91 від 20.05.2015р.), під час проведення виїзних майстер-класів, науково-практичних семінарів ЗНЗ м. Києва та круглих столів Асоціації керівників ЗНЗ України (довідка № 36 від 21.05.2015 р.), Коростишівської вечірньої школи Житомирської області (довідка № 1862/01-06 від 21.12.2015 р.).

Апробацію результатів дисертації здійснено під час проведення педагогічного експерименту, а також шляхом оприлюднення основних теоретичних і практичних висновків, положень, узагальнень за результатами проведеного дослідження, які обговорювалися та отримали позитивну оцінку на науково-практичних конференціях і семінарах різного рівня: *міжнародних* – «Моделі шкіл в умовах розвитку 12-річної школи» (м. Київ, 2009 р.), «Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи» (м. Хмельницький, 2013 р.); «Современные проблемы науки и образования – 2016», Actual Problem of Science and Education (APSE – 2016)» (м. Будапешт, 2016 р.); *всеукраїнських* – «Механізми управління розвитком організаційної культури загальноосвітнього навчального закладу» (м. Київ, 2013 р.); *регіональних* – «Проблеми та перспективи управління сучасною столичною школою» (м. Київ, 2014 р.); «Проблеми та перспективи управління сучасною школою» (м. Київ, 2016 р.); *вузівських* – «Особливості освітньої діяльності сучасної вечірньої школи» (м. Київ, 2012 р.); «Потенціал інформаційно-навчального середовища в організації самоосвітньої діяльності учнів вечірньої школи» (м. Київ, 2013 р.); «Готовність до самоосвітньої діяльності – ключова якість учня сучасної вечірньої школи» (м. Київ, 2014 р.); на засіданнях лабораторії (відділу) інновацій та стратегічного розвитку Інституту

педагогіки НАПН України; на засіданнях кафедри державного управління та управління освітою Інституту суспільства Київського університету імені Бориса Грінченка; на науково-практичних семінарах, круглих столах, організованих Асоціацією керівників шкіл України, на виїзних майстер-класах в загальноосвітніх навчальних закладах м. Києва.

Публікації. Основні положення та результати дисертаційної роботи викладено у 18 одноосібних публікаціях, з яких: 9 статей – у фахових педагогічних виданнях України, 2 статті – у зарубіжних виданнях, 6 тез і статей у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій, 1 навчальний посібник.

Структура й обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів і висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел (385 найменувань) і 18 додатків (на 57 сторінках).

Загальний обсяг дисертації становить 277 сторінок, обсяг основного тексту – 181 сторінки. У тексті вміщено ілюстративний матеріал, поданий у 16 таблицях та 39 рисунках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми дослідження, доцільність її дослідження; визначено об'єкт, предмет, мету, завдання; охарактеризовано методи, методологічну та теоретичну основи дослідження; розкрито наукову новизну і практичне значення одержаних результатів; подано інформацію про їх апробацію та впровадження; зазначено публікації автора, структуру та обсяг дисертації.

У першому розділі «**Теоретичні засади організації самоосвітньої діяльності учнів вечірньої школи**» здійснено науковий аналіз самоосвітньої діяльності учнів як психолого-педагогічної проблеми; проаналізовано базові поняття і терміни, що є теоретичними засадами досліджуваної проблеми; представлено експлікацію дидактичного феномену організації самоосвітньої діяльності учнів вечірньої школи; описано критерії, показники та рівні готовності учнів вечірньої школи до самоосвітньої діяльності; розкрито сутнісне розуміння цієї готовності як ключової особистісної якості.

Видатні педагоги В. Вахтерев, О. Вільман, П. Каптерев, М. Карєєв, О. Лебедев, М. Рубакін та інші були впевнені в тому, що самоосвіта є основою розвитку, оскільки будь-яка успішна освіта є насправді самоосвітою. Вони стверджували, що людей нездібних до самоосвіти, немає, а є люди з різними індивідуальними особливостями, і, завдяки різноманітності форм самоосвіти, будь-яку з згаданих вище якостей можна в собі розвинути за допомогою системи конкретних прийомів і засобів.

До середини ХХ ст. погляди на процес освіти пов'язували, передусім, із самоосвітою. Друга половина ХХ ст. характеризується підвищеним інтересом до проблем самоосвіти, який активно

зростає в 60–70-ті роки. Увага вчених зміщується з активної репродуктивної на самостійну творчу діяльність учнів (суб'єктів, які навчаються). У цей час самоосвітня діяльність висувається як вимога суспільного життя, тому школа мала негайно реагувати на цей запит (І. Лернер, М. Скаткін).

Теорія неперервної освіти розглядає самоосвіту як складову, з'єднувальну частину освіти, стрижень цілісної системи, що забезпечує її неперервність, ефективність і наступність протягом усього життя. У соціологічних дослідженнях самоосвіта трактується як категорія, що опосередкована вільним часом особистості. У контексті педагогічної та соціальної психології самоосвіта досліджується як складова самовиховання, самовдосконалення, саморозвитку особистості. У педагогічній теорії самоосвіта обґрунтована як частина освітньої системи (А. Громцева), як доповнення шкільної освіти (Ю. Кулюткін), її продовження (А. Алексюк, В. Рогожкін).

Дослідження особливостей педагогічного процесу сучасної вечірньої школи показують, що він потребує парадигмально-новітньої перебудови, де самоосвітня діяльність має стати провідним видом навчально-пізнавальної діяльності учнів та системотвірним чинником активації навчального процесу загалом, що передбачає зміщення домінанти навчального процесу від навчання до самонавчання. Організація самоосвітньої діяльності – один із конструктивних шляхів до створення дієвих умов для неперервної освіти, на чому наголошено в Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті.

Готовність до самоосвітньої діяльності учнів вечірньої школи розуміємо як цілісне психолого-дидактичне утворення, представлене сукупністю компонентів, що тісно поєднують внутрішню мотиваційну готовність особистості учня добровільно й систематично займатися самоосвітньою діяльністю та процесуально-діяльнісну форму вияву відповідних дидактичних характеристик комплексно та відокремлено.

Визначено критерії готовності учнів вечірньої школи до самоосвітньої діяльності (уміння вчитися, уміння самоорганізації, власне психолого-дидактична готовність займатися такою діяльністю). Відповідно до критеріїв визначено рівні готовності учнів вечірньої школи до самоосвітньої діяльності.

На основі аналізу понять «самоосвіта», «самоосвітня діяльність», «організація» введено в науковий обіг дефініцію для визначення поняття «організація самоосвітньої діяльності учнів вечірньої школи» – система педагогічної взаємодії, яка поєднує суб'єкти освітнього процесу в синергетичному аспекті, забезпечується комплексом відповідних дидактичних умов і спрямована на адаптацію дидактичних механізмів впливу на специфічний контингент вечірньої школи задля підвищення ефективності процесу самостійного отримання учнями знань, формування умінь і

навичок самоосвітньої діяльності та оволодіння раціональними способами їх теоретико-практичної реалізації.

У другому розділі **«Обґрунтування комплексу дидактичних умов організації самоосвітньої діяльності учнів вечірньої школи»** представлено змістове наповнення сутнісного розуміння дидактичних умов організації самоосвітньої діяльності учнів вечірньої школи; теоретично обґрунтовано доцільність звернення до механізмів моделювання процесу організації самоосвітньої діяльності учнів вечірньої школи та розробки на його основі дидактичної моделі реалізації виявленого комплексу дидактичних умов організації самоосвітньої діяльності, який включено до її операційної складової.

У процесі теоретичного осмислення та дослідження умов організації самоосвітньої діяльності учнів вечірньої школи з'ясовано, що ця діяльність, що найбільше зорієнтована на особистісний розвиток учнів, вимагає створення та послідовного й системного дотримання особливих умов, які впливають на організацію та здійснення цього процесу. Виявлено, що такими особливими умовами є відповідний комплекс дидактичних умов організації самоосвітньої діяльності учнів вечірньої школи, а саме:

- забезпечення дієвої мотиваційно-самоактуалізаційної основи формування компетентності вміння вчитися як сталого засобу здобуття учнями нового знання та освітнього досвіду;
- урахування специфічної варіативності індивідуально-психологічних особливостей суб'єктів навчання як результат константного моніторингу змін складу контингенту;
- підготовка науково-методичного (кейс стимулювання самоосвіти вчителя) та навчально-методичного (кейс дидактичного супроводу організації самоосвітньої діяльності учня) забезпечення організації самоосвітньої діяльності на рівнево-коригувальній основі;
- створення інформаційно-освітнього середовища вечірньої школи з активним використанням інформаційно-комунікаційних технологій;
- активація рефлексійної діяльності суб'єктів навчального процесу з використанням діагностичного інструментарію вивчення рівня навчальних досягнень.

Виявлений комплекс дидактичних умов розглядаємо як певну сукупну єдність ситуаційно наявних і дидактично вагомих категорій, що перебувають у постійній взаємодії (організаційних форм, психологічних прийомів, дидактичних методів, методичних прийомів і матеріальних засобів) і забезпечують створення як суто навчального, так освітнього середовища в цілому з метою ефективної організації самоосвітньої діяльності учнів вечірньої школи.

Важливим етапом дослідження було використання механізмів дидактичного моделювання процесу організації самоосвітньої діяльності учнів вечірньої школи, результатом якого стала розробка відповідної дидактичної моделі організації самоосвітньої діяльності учнів вечірньої школи, в основу якої покладено дидактичну систему із двох взаємопов'язаних блоків: перший є

схемою діяльності вчителя для змістовно-процесуального наповнення щодо організації самоосвітньої діяльності учнів вечірньої школи, другий – операційний – дидактична складова, що спрямована на реалізацію комплексу дидактичних умов організації самоосвітньої діяльності учнів.

Обґрунтування комплексу виявлених дидактичних умов організації самоосвітньої діяльності учнів вечірньої школи зумовило необхідність розробки моделі його реалізації, яка є структурованим представленням функціонального створення визначених умов у певній логічній послідовності задля отримання максимального потенційно можливого результату та розгортається у два етапи (пропедевтичний та власне етап реалізації комплексу дидактичних умов, який, у свою чергу, об'єднує такі його складові: мотиваційно-стимулювальну; організаційно-діяльнісну; змістово-когнітивну; результативно-рефлексійну) (рис. 1).

Визначені етапи та складові моделі реалізації перебувають у системному взаємозв'язку і базуються на використанні логіко-структурного та функціонально-структурного аналізів процесу організації самоосвітньої діяльності учнів вечірньої школи, а також певним чином відображають його теоретико-методологічну основу, що синтезує положення низки методологічних підходів (компетентнісного, системного, діяльнісного, особистісно зорієнтованого), базові поняття й категорії досліджуваної дидактичної площини.

Модель реалізації комплексу дидактичних умов самоосвітньої діяльності учнів вечірньої школи розуміємо також як сукупність операцій, згрупованих з урахуванням специфіки учнівського контингенту сучасної вечірньої школи, особливостей організації навчальної діяльності такого контингенту, потенціалу сучасного інформаційно-навчального середовища, урахування характерних рис та специфіки самоосвітньої діяльності, особливостей етапів її здійснення.

У третьому розділі «**Дослідно-експериментальна апробація моделі реалізації комплексу дидактичних умов**» представлено аналіз стану організації самоосвітньої діяльності учнів вечірньої школи; висвітлено етапи та експериментальну програму впровадження досліджуваної моделі; систематизовано та узагальнено отримані емпіричні результати, здійснено їх математичне оброблення по завершенні формувального етапу педагогічного експерименту.

За результатами дослідно-експериментальної апробації моделі реалізації комплексу дидактичних умов організації самоосвітньої діяльності учнів вечірньої школи було підбито підсумки експериментальної роботи та здійснено оцінку її впливу на ключові вміння учнів вечірньої школи: уміння вчитися, уміння самоорганізації, власне психолого-дидактичну готовність до здійснення самоосвітньої діяльності і, як результат, на рівень успішності учнів та ефективність організації навчального процесу в цілому.

Пропедевтичний етап

Мета: організація самоосвітньої діяльності учнів вечірньої школи

Завдання:

- Формування компетентності вміння вчитися як сталого засобу здобуття учнями вечірньої школи нового знання.
- Формування готовності до самоосвітньої діяльності як ключової особистісної якості учнів вечірньої школи.
- Створення інформаційно-освітнього середовища вечірньої школи з активним використанням ІКТ.
- Підготовка кейсу дидактичного супроводу організації самоосвітньої діяльності учнів вечірньої школи.
- Підготовка кейсу стимулювання самоосвіти вчителя.

Методологічна основа

Філософські засади:
теорія пізнання, закони діалектики

Методологічні підходи: андрагогічний, системний, особистісно зорінтований, діяльнісний, компетентнісний, синергетичний, технологічний

Основні принципи самоосвітньої парадигми організації самоосвіти.

Комплекс дидактичних умов організації самоосвітньої діяльності учнів вечірньої школи

1. Забезпечення дієвої мотиваційно-самоактуалізаційної основи формування компетентності вміння вчитися як сталого засобу здобуття учнями нового знання та освітнього досвіду.

2. Урахування специфічної варіативності ідивідуально-психологічних особливостей суб'єктів навчання як результат константного моніторингу змін складу учнівського контингенту вечірньої школи.

3. Підготовка науково-методичного (кейс стимулювання самоосвіти вчителя) та навчально-методичного (кейс дидактичного супроводу організації самоосвітньої діяльності учнів вечірньої школи) забезпечення організації самоосвітньої діяльності на рівнево-коригувальній основі.

4. Створення інформаційно-освітнього середовища вечірньої школи з активним використанням інформаційно-комунікаційних технологій.

5. Активація рефлексійної діяльності суб'єктів навчального процесу з використання діагностичного інструментарію вивчення рівня навчальних досягнень, які забезпечують удосконалення і розвиток самоосвітніх умінь і навичок і сприяють оволодінню способами здійснення самоосвітньої діяльності.

Етап реалізації комплексу дидактичних умов організації самоосвітньої діяльності учнів вечірньої школи

Мотиваційно-стимулювальна складова

- Самоаналіз власних планів та інтересів
- Діагностика мотиваційної орієнтації учнів вечірньої школи

Дидактична складова в системі суб'єкт-суб'єктної взаємодії «вчитель-учень» у педагогічному процесі вечірньої школи

- **Організаційно-діяльнісна**
 - Вивчення індивідуально-особистісних особливостей учнів вечірньої школи
 - Визначення рівня попередньо набутих знань, умінь і навичок
 - Розробка та використання індивідуальної освітньої траєкторії (порт фоліо) учнів на основі отриманих даних
 - Створення умов для роботи з різними підгрупами учнів та індивідуально залежно від вияву мотиваційних орієнтацій, індивідуально-психологічних особливостей, рівнів навченості, варіантів педагогічної запущеності.
 - Підготовка науково-методичного забезпечення (кейс стимулювання самоосвіти вчителя) самоосвітньої діяльності.
 - Підготовка навчально-методичного забезпечення (кейс дидактичного супроводу) організації самоосвітньої діяльності.

Складові власне включення у самоосвітню діяльність учнів вечірньої школи

• **Результативно-рефлексійна**
Активація рефлексійної діяльності суб'єктів навчального процесу вечірньої школи

- **Змістово-когнітивна**
 - ✓ Формування мети (здатність свідомо ставити ціль, формулювати мету й досягати її);
 - ✓ Планування (обирання форм, засобів, місця, часу діяльності);
 - ✓ Самоорганізація (кроки до реалізації)
 - ✓ Самореалізація (безпосередня праця з джерелами інформації)
 - ✓ Самоаналіз (виявлення власних успіхів та недоліків в навчально-пізнавальній діяльності)
 - ✓ Самокорекція (осмислення процесу й результату; усвідомлення та виправлення недоліків).

Рис. 1 Модель реалізації комплексу дидактичних умов організації самоосвітньої діяльності учнів вечірньої школи

Результати апробації експериментальної моделі дають змогу стверджувати, що у представників експериментальної групи статистично значуще змінилися показники рівня вміння навчатися; відбулись помітні зрушення в розподілі за рівнем сформованості вмінь самоорганізації; спостерігалася позитивна динаміка щодо рівня психолого-дидактичної готовності до здійснення самоосвітньої діяльності; зафіксовано також статистично значуще покращення у навчальних досягненнях учнів.

Проведено аналіз взаємозв'язку показників готовності до самоосвітньої діяльності та середнім рівнем успішності учнів вечірньої школи, за результатами якого було зроблено висновки:

– встановлена помірна пряма кореляція ($r = 0,48$; $p < 0,05$) і ($r = 0,56$; $p < 0,05$) між рівнем уміння вчитись та рівнем успішності учнів 9-10 та 11-12 класів відповідно;

– існує середня пряма кореляція ($r = 0,75$; $p < 0,05$) і ($r = 0,73$; $p < 0,05$) між рівнем сформованості вмінь самоорганізації та рівнем успішності учнів 9-10 та 11-12 класів відповідно;

– доведено наявність прямої середньої кореляції ($r = 0,73$; $p < 0,05$) між рівнем успішності учнів 9-10 та рівнем психолого-дидактичної готовності до здійснення самоосвітньої діяльності та висока пряма кореляція ($r = 0,85$; $p < 0,05$) між рівнем успішності учнів 10-11 класів та рівнем психолого-дидактичної готовності до здійснення самоосвітньої діяльності.

Результати проведеного дослідження засвідчують, що рівень успішності учнів вечірньої школи безпосередньо залежить від знання сутності поняття самоосвіта, від рівня володіння учнями уміннями та навичками самоосвітньої діяльності та рівня опанування структурними компонентами й способами здійснення цього особливого виду навчальної діяльності. Підвищуючи рівень окремих показників самоосвітньої діяльності, можна якісно впливати на рівень навчальних досягнень учнів вечірньої школи (табл. 1).

Таблиця 1

Узагальнювальна таблиця результатів педагогічного експерименту, $n=190$

Показники ефективності самоосвітньої діяльності	Середньостатистичні показники											
	Констатувальний експеримент				Формувальний експеримент							
					До експерименту				Після експерименту			
	9-10 кл, $n=83$		11-12 кл, $n=107$		КГ, $n=38$		ЕГ, $n=45$		КГ, $n=38$		ЕГ, $n=45$	
\bar{x}	s	\bar{x}	s	\bar{x}	s	\bar{x}	s	\bar{x}	s	\bar{x}	s	
Уміння вчитися	3,47	0,7	3,60	0,6	3,5	0,6	3,6	0,5	3,5	0,6	3,8 ^{**}	0,7
Уміння самоорганізації	3,55	0,7	3,39	0,6	3,4	0,6	3,5	0,8	3,4 ^{**}	0,6	3,7 ^{**}	0,7
Психолого-дидактична готовність до здійснення	3,18	0,6	3,20	0,7	3,2	0,6	3,2	0,7	3,1 ^{**}	0,6	3,4 ^{**}	0,6

самоосвітньої діяльності												
Навчальна успішність	6,4	1,1	6,5	0,7	6,3	0,9	6,4	1,1	6,3	0,9	6,8 ^{**}	1,2

Примітка: статистична значущість розходжень між показниками за U-критерієм Манна Уїтні для незв'язних та за T-критерієм Вілкоксона для зв'язних вибіркових даних; * $p < 0,05$ (** $p < 0,01$) – порівняння показників самоосвітньої діяльності учнів вечірньої школи між учнями 9-10 та 11-12 класів на етапі констатувального експерименту; $p < 0,05$ ($p < 0,01$) – порівняння показників самоосвітньої діяльності учнів вечірньої школи між учнями контрольної та експериментальної груп на етапі формувального експерименту; * $p < 0,05$ (** $p < 0,01$) – порівняння показників самоосвітньої діяльності учнів вечірньої школи між учнями до і після експерименту на етапі формувального експерименту.

Експертна оцінка результатів упровадження моделі реалізації комплексу дидактичних умов доводить, що запроваджена модель є ефективною й такою, що має позитивний вплив на навчальний процес учнів вечірньої школи. Варто наголосити, що 58,3% (n=7) експертів вказали на позитивні зрушення параметрів самоосвітньої діяльності і навчальних досягнень учнів вечірньої школи, які вони спостерігали після експерименту.

Дослідно-експериментальна апробація засвідчила дієвість моделі реалізації комплексу дидактичних умов організації самоосвітньої діяльності учнів вечірньої школи та можливість її подальшого застосування в організації навчального процесу такого типу шкіл.

ВИСНОВКИ

Науково-теоретичні узагальнення та результати емпіричної частини дослідження, представлені в дисертаційній роботі, надають необхідні та достатні підстави для формулювання таких висновків:

1. На основі вивчення та узагальнення філософської та психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження здійснено комплексний системний аналіз дидактичного феномена організації самоосвітньої діяльності учнів вечірньої школи. Визначено, що теоретичні і практичні аспекти організації самоосвіти привертали увагу педагогів з давніх часів, що зумовило становлення самоосвітньої діяльності як самостійної педагогічної категорії.

Здійснений аналіз філософської та психолого-педагогічної літератури дав змогу обґрунтувати теоретичні засади дослідження. З'ясовано, що базовою теоретичною основою самоосвітньої діяльності учнів є теорія пізнання, яка водночас обумовлює розуміння процесу самопізнання людини.

Дослідження комплікативності дидактичного феномена організації самоосвітньої діяльності учнів вечірньої школи довело необхідність використання положень сукупності загальнонаукових та власне педагогічних методологічних підходів до реалізації його завдань: компетентнісного (як провідного), системного, діяльнісного, андрагогічного, синергетичного, технологічного.

Уточнено поняттєво-категорійний апарат дослідження: «самоосвітня діяльність», «організація самоосвітньої діяльності», «готовність до самоосвітньої діяльності», «інформаційно-навчальне середовище», «дидактичні умови організації самоосвітньої діяльності», «супровід самоосвітньої діяльності» тощо.

Установлено, що в сучасних умовах швидких суспільних та технологічних змін відбулася диверсифікація вечірньої школи; освітній простір вечірньої школи в сучасному суспільстві є найбільш відповідним принципам відкритої освіти. Вечірня школа, створена як різновид навчального закладу для робітничої молоді минулого століття, сьогодні, передусім, потребує переосмислення своїх завдань й особливої організації навчального процесу, де самоосвітня діяльність має стати провідним видом навчально-пізнавальної діяльності учнів та системотвірним чинником навчального процесу в цілому.

2. Вивчення стану організації самоосвітньої діяльності учнів вечірньої школи дало змогу визначити провідні принципи, сутність, зміст і структуру самоосвітньої діяльності, надати характеристику особистості учня вечірньої школи як суб'єкта самоосвітньої діяльності.

З'ясовано, що в процесі організації та здійснення самоосвітньої діяльності учнів вечірньої школи забезпечується гуманістична спрямованість освіти, яка безпосередньо пов'язана зі здобуттям соціокультурного досвіду (що є характерною рисою для учнівського контингенту вечірньої школи), набуття якого є безперервним динамічним процесом.

Результати дослідження засвідчили, що реалізація змісту самоосвітньої діяльності забезпечується активацією загальнолюдських ціннісних настанов через дотримання принципів гуманізації та гуманітаризації освіти. Свідоме отримання знань, набуття вмінь і навичок, розуміння їх цінності та необхідності збагачення досвіду використання – пріоритетні положення реалізації компетентісно-орієнтованої парадигми в освіті.

Сутнісний розгляд проблеми організації самоосвітньої діяльності учнів вечірньої школи з позицій дидактичного аналізу, сучасного (компетентісного) розуміння специфічних особливостей навчання як діяльності й відповідної організації навчального процесу показав, що саме самоосвітня діяльність перетворюється на системотвірний чинник, що спонукає до організації та здійснення якісно нового освітнього процесу, максимально забезпечує можливість адаптації освітнього середовища до особистості учня, урахуваючи його індивідуально-особистісні якості та неповторність власного соціального досвіду; створює реальні передумови для формування індивідуальної освітньої траєкторії, де є провідним видом навчально-пізнавальної діяльності.

Доведено, що самоосвітня діяльність як особливий вид діяльності має специфічну структуру, характеризується такими вагомими компонентами-ознаками: соціальна, особистісна, когнітивна, діяльнісна, емоційно-вольова. Ґрунтовний аналіз цих складових самоосвітньої діяльності учнів

вечірньої школи розкриває пріоритетні напрями формування та становлення особистості учня через організацію власне самоосвітньої діяльності. Продуктивність та ефективність такої діяльності за результатами більш вагома як в особистісному, так і в соціальному сенсі.

Обґрунтовано розуміння і на рівні дефініції (уперше) визначено організацію самоосвітньої діяльності учнів вечірньої школи як систему педагогічної взаємодії, яка поєднує суб'єкти освітнього процесу в синергетичному аспекті, забезпечується реалізацією комплексу дидактичних умов і спрямована на самостійне отримання учнями знань, набуття умінь і навичок самоосвітньої діяльності та оволодіння раціональними способами їх теоретико-практичної реалізації.

3. Визначення комплексу дидактичних умов організації самоосвітньої діяльності учнів вечірньої школи як єдності функціональних дидактичних механізмів її забезпечення дало змогу з'ясувати, що створення саме таких умов пояснюється дидактичною ситуацією, яка скеровує діяльність суб'єктів навчального процесу в обраному напрямку з метою активізації та оптимізації їх навчально-пізнавальної діяльності. У процесі проведення константувального та формувального етапів експериментального дослідження доведено доцільність реалізації запропонованого комплексу дидактичних умов організації самоосвітньої діяльності учнів вечірньої школи, а саме: забезпечення дієвої мотиваційно-самоактуалізаційної основи формування компетентності вміння вчитися як сталого засобу здобуття учнями нового знання та освітнього досвіду; урахування специфічної варіативності індивідуально-психологічних особливостей суб'єктів навчання як результат константного моніторингу змін складу контингенту; підготовка науково-методичного (кейс стимулювання самоосвіти вчителя) та навчально-методичного (кейс дидактичного супроводу організації самоосвітньої діяльності учня) забезпечення організації самоосвітньої діяльності на рівнево-коригувальній основі; створення інформаційно-освітнього середовища вечірньої школи з активним використанням інформаційно-комунікаційних технологій; активація рефлексивної діяльності суб'єктів навчального процесу з використанням діагностичного інструментарію вивчення рівня навчальних досягнень. Саме в такій комплексній єдності ці умови максимально враховують специфічні особливості організації самоосвітньої діяльності учнів вечірньої школи.

Обґрунтування комплексу дидактичних умов організації самоосвітньої діяльності учнів вечірньої школи передбачає необхідність розробки моделі його реалізації.

4. Розробка та теоретичне обґрунтування моделі реалізації комплексу дидактичних умов організації самоосвітньої діяльності учнів вечірньої школи підтверджує доцільність використання дидактичного моделювання та реалізації положень технологічного підходу в якості методологічної основи організації самоосвітньої діяльності учнів вечірньої школи. Сутнісним положенням є потреба побудови алгоритмізованої реалізації дидактичних механізмів відповідно

до діагностично визначених цільових настанов, що зорієнтовані на конкретний очікуваний функціональний результат, тобто формування самоосвітньої компетентності учнів.

Виявлено визначальні взаємообумовлювальні чинники, які сприяють ефективній реалізації комплексу дидактичних умов організації самоосвітньої діяльності учнів.

Дієвість моделі реалізації комплексу дидактичних умов організації самоосвітньої діяльності учнів вечірньої школи підтверджена кількісними і якісними змінами, зафіксованими за результатами експериментальної діяльності. Статистично доведено відмінність показників рівня вміння навчатися, уміння самоорганізації контрольних та експериментальних груп учнів на константувальному та контрольному етапах (на момент завершення формувального етапу) дослідження. Кількісно-якісна інтерпретація отриманих результатів засвідчила позитивні зрушення рівня готовності до самоосвітньої діяльності експериментальної групи учнів, у них значно підвищився інтерес до самоосвіти й розуміння самоосвітньої діяльності та способів її здійснення, збільшився середній рівень готовності до самоосвітньої діяльності, відбулася позитивна динаміка рівня навчальних досягнень. Отримані результати підтверджують дієвість визначеного комплексу дидактичних умов організації самоосвітньої діяльності учнів вечірньої школи і моделі їх реалізації.

Представлене дослідження не вичерпує всіх аспектів досліджуваної проблеми. Подальшого розроблення потребують проблеми, пов'язані з підготовкою ґрунтового дидактичного та методичного забезпечення самоосвітньої діяльності учнів вечірньої школи різних форм навчання (очної та дистанційної), удосконалення діагностично-педагогічного супроводу їх самоосвітньої діяльності, а також самоосвіти всіх суб'єктів освітнього процесу вечірньої школи.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковано основні результати дисертації

1. Лавриненко О. В. Школа має свою долю : із досвіду роботи вечірньої (змінної) середньої школи № 8 Печерського району / О. В. Лавриненко // Управління освітою. – 2007. – № 6 (150). – С. 13-14.
2. Лавриненко О. В. Розвиток як свідомий вибір колективу : управління і ресурсне забезпечення розвитку В(З)СШ № 8 Печерського району м. Києва / О. В. Лавриненко // Управління освітою. – 2009. – № 15 (219). – С. 18-22.
3. Лавриненко О. В. Київська молодь очима психолога : експериментальна діяльність вечірньої школи / О. В. Лавриненко // Управління освітою. – 2010. – № 8 (236). – С. 17-22.
4. Лавриненко О. В. Особливості освітньої діяльності сучасної вечірньої школи / О. В. Лавриненко // Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи : зб. наук. пр. / Ін-т пед. освіти і освіти дорослих НАПН України. – Ніжин, 2013. – Вип. 6. – С.115-123.

5. Лавриненко О. В. Самоосвітня діяльність – провідний вид навчальної діяльності сучасної вечірньої школи / О. В. Лавриненко // Педагогічний процес: теорія і практика: зб. наук. пр. / Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. – Київ, 2013. – Вип.2. – С. 119-129.

6. Лавриненко О. В. Організація самоосвітньої діяльності учнів у контексті розвитку організаційної культури сучасної вечірньої школи [Електронний ресурс] / О. В. Лавриненко // Вісник Луганського національного університету імені Т. Шевченка. – Режим доступу: <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN24/index.html>] – Назва з екрана.

7. Лавриненко О.В. Самоосвітня діяльність – провідний вид пізнавальної та навчальної діяльності сучасного учня : навч. посіб. / О. В. Лавриненко. – Київ. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. 2013. – 48с.

8. Лавриненко О.В. Самоосвітня діяльність учня вечірньої школи як умова становлення його особистості / О. В. Лавриненко // «Педагогіка і психологія». – Ялта, 2013. – Вип.41. – Ч. 3 – С. 463-469.

9. Лавриненко О. В. Готовность к самообразованию как ключевое личностное качество ученика вечерней школы в контексте организации самообразовательной деятельности / О. В. Лавриненко // Молодой ученый. – 2014. – №18 (77). – С. 595-601.

10. Лавриненко О. В. Стратегія супроводу вечірньої школи / О. В. Лавриненко // Управління освітою. – 2015. – № 1 (349). – Вкладка: Методист – Best: С. 1–5.

11. Лавриненко О. В. Самоосвітня діяльність учнів вечірньої школи як дидактичний феномен / О. В. Лавриненко // Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology, IV (38), Issue: 77, 2016. – С. 44–47. – Режим доступу: http://www.seanewdim.com/uploads/3/4/5/1/34511564/ped_psy_iv_38__77.pdf. – Назва з екрана.

Опубліковані праці апробаційного характеру

12. Лавриненко О. В. Особливості освітньої діяльності сучасної вечірньої школи : тези / О. В. Лавриненко // Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2012 рік : звітна наук.-практ. конф. за підсумками 2012 р. – Київ, 2013.- С. 33-35.

13. Лавриненко О. В. Організація самоосвітньої діяльності в контексті розвитку організаційної культури навчального закладу : тези // Механізми управління розвитком організаційної культури загальноосвітнього навчального закладу : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 4-5 квіт. 2013 р. – Київ, 2013. – С. 185-188.

14. Лавриненко О. В. Аспекти становлення особистості учня сучасної вечірньої школи : тези / О. В. Лавриненко // Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи : матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф., 16-18 жовт. 2013 р. – Хмельницький, 2013. – С.172-176 .

15. Лавриненко О. В. Потенціал інформаційно-навчального середовища в організації самоосвітньої діяльності учнів вечірньої школи : тези / О. В. Лавриненко // Анотовані результати

науково-дослідної роботи Інституту педагогіки за 2013 рік: звітна наук.-практ. конф. за підсумками 2013р. – Київ, 2013. – С. 18-19.

16. Лавриненко О.В. Столичні вечірні школи. Проблеми функціонування та перспективи розвитку / О. В. Лавриненко // Проблеми та перспективи управління сучасною столичною школою: зб.наук. ст. за матер. регіон. наук.-практ. конф. 2014 р. / за заг. ред.. І. О. Линьової, А. М. Якушенко. – Київ, 2014. – С. 37- 46.

17. Лавриненко О. В. Готовність до самоосвітньої діяльності – ключова якість учня сучасної вечірньої школи. : тези / О. В. Лавриненко // Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки за 2014 рік : звітна наук.- практ. конф. за підсумками 2014 р. – Київ, 2014. – С.42-43 .

Опубліковані праці, які додатково відображають результати дисертації

18. Лавриненко О. В. Столичні вечірні школи: Проблеми функціонування та перспективи розвитку / О. В. Лавриненко // Управління освітою. – 2014. – № 9 (333). – С. 24–28.

АНОТАЦІЇ

Лавриненко О. В. Організація самоосвітньої діяльності учнів вечірньої школи. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.09 – теорія навчання. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Міністерство освіти і науки України, Тернопіль, 2016.

Дисертаційна робота присвячена проблемі організації самоосвітньої діяльності учнів вечірньої школи.

Здійснено комплексний системний аналіз проблеми вивчення дидактичного феномена організації самоосвітньої діяльності учнів. Визначено комплекс дидактичних умов організації самоосвітньої діяльності учнів вечірньої школи.

Розроблено модель реалізації комплексу дидактичних умов організації самоосвітньої діяльності учнів вечірньої школи. яка трактується як взаємообумовлена сукупність певних методологічно й дидактично обумовлених етапів (пропедевтичного та власне етапу реалізації комплексу дидактичних умов організації самоосвітньої діяльності учнів вечірньої школи). Імплементация моделі реалізації комплексу дидактичних умов організації самоосвітньої діяльності учнів вечірньої школи передбачає реалізацію кожної дидактичної умови як конкретної дидактичної ситуації, що забезпечує змістово-оперативну складову процесу організації самоосвітньої діяльності учнів вечірньої школи. Експериментальним шляхом доведено дієвість такої моделі.

Запропоновано авторське поняття «організація самоосвітньої діяльності учнів вечірньої школи», яке визначається на дефініційному рівні.

Ключові слова: самоосвітня діяльність, організація самоосвітньої діяльності, дидактичне моделювання, комплекс дидактичних умов, модель реалізації комплексу дидактичних умов, учні вечірньої школи.

Лавриненко Е. В. Организация самообразовательной деятельности учеников вечерней школы. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.09 – теория обучения. – Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка, Министерство образования и науки Украины, Тернополь, 2016.

Диссертационное исследование посвящено актуальной проблеме организации самообразовательной деятельности учеников вечерней школы.

Представлен комплексный системный анализ проблемы изучения дидактического феномена организации самообразовательной деятельности учеников.

Определен комплекс дидактических условий организации самообразовательной деятельности учеников вечерней школы. Разработана модель реализации комплекса дидактических условий организации самообразовательной деятельности учеников вечерней школы, которая трактуется как взаимообуславливающее сочетание определенных методологически и дидактически обоснованных этапов (пропедевтического этапа и этапа реализации собственно комплекса дидактических условий организации самообразовательной деятельности учеников). Имплементация такой модели предполагает реализацию каждого дидактического условия как конкретной дидактической ситуации. Экспериментальным путем подтверждена действенность такой модели.

Предложено авторское понятие «организации самообразовательной деятельности учеников вечерней школы», которое определяется на уровне дефиниции.

Ключевые слова: самообразовательная деятельность, организация самообразовательной деятельности, дидактическое моделирование, комплекс дидактических условий, модель реализации комплекса дидактических условий, ученики вечерней школы.

Lavrynenko O.V. Organization of self-education of evening school students. – Manuscript copyright.

Thesis for the degree of Candidate of Pedagogical Sciences, speciality 13.00.09 – theory of education. – Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Ternopil, 2016.

Thesis is devoted to the organization of self-education of the evening school students.

There is an analysis of general condition of the organization of self-education for the students of evening school, providing an explication of its didactic phenomenon in the modern context. The author examines the concept of the readiness of evening school students for self-education activity as a key personal quality and an integral mechanism that combines the inner motivational readiness of students to get engaged consciously, voluntarily and systematically into self-education activities and procedurally active form of manifestation of certain didactic characteristics, in totality or separately.

On this basis the author develops a complex of didactic conditions for organizing self-education of the evening school students, namely: ensuring effective basis for motivation and self-actualization in the process of forming competences and skills for learning as a stable means for students to get new knowledge and educational experience; focus on a particular variation of individual psychological aspects of the actors of educational process as a result of constant monitoring of changes in the composition of students' contingent in the evening school; preparation of the scientific-methodological (case of stimulating teachers' self-education) and educational-methodological (case of didactic guiding of the organization of self-education of the evening school students) maintenance of the organization of self-education on the level-sensitive and corrective basis; creation of the information-educational environment in the evening school with the active use of information and communication technologies; activation of the reflexive activity of the actors of educational process with the use of diagnostic tools for examining the level of educational achievements, which provide improvement and development of self-educational competences and skills, as well as contribute to the acquirement of different means of self-education activity.

There is an elaborated model for implementing the complex of didactic conditions for the organization of self-education activity of the evening school students. The model is regarded as a mutually conditioned combination of certain methodologically and didactically based stages (propaedeutic and implementation stage of the complex of didactic conditions for organizing self-education of the evening school students), each of which represents a combination of the activities of participants of the educational process, put in action and grouped basing on the specifics of students' contingent in the modern evening school, together with the particularities in organizing their educational process, the potential of information and learning environment, the characteristics and specificity of self-education activity, as well as the algorithm of self-education activity with due regard to its stages. Implementation of this model requires realization of every didactic condition as a specific didactic situation that provides content-operative component of the process of organizing self-education activity of the evening school students.

The author proposes the concept of organization of self-education activity of the evening school students as a didactic phenomenon of modernity and gives its determination at the level of such definitions as "the system of pedagogical interaction that brings together the actors of educational process

in the evening school in terms of synergetic (self-organization and transformation), that is provided by the implementation of the complex of didactic conditions in their mutually conditioned combination and is aimed at forming the mechanisms of self-organization, independent acquisition of knowledge, competences and skills, and rational ways of their theoretical and practical implementation, and as a result – self-realization and self-actualization of student's individuality.”

In order to confirm validity of the theoretical assumptions they are accompanied by the research and experimental work, while diagnostic procedures were carried out according to the established criteria and indicators. Empiric data show positive dynamics of indicators taken for examination (learning skills, self-organization skills, ability to organize personal self-organization activity): increasing the level of certain indicators of self-educational activity it is possible to affect the level of educational achievements of the students of evening school. This proves the efficiency and the impact of the developed model that implements the complex of didactic conditions for organizing self-education activity of the evening school students as an essential component of content-operating technology of organizing self-education activity of the evening school students.

The aim of the thesis research has been reached, the hypothesis has been completely confirmed.

Keywords: self-education activity, organization of self-education activity, didactic modelling technique, complex of didactic conditions, model of implementing didactic conditions, evening school students.

Підписано до друку 12.05.2016 р.

Формат 60x84/16.

Папір друк. Друк офсетний.

Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.

Наклад 100 прим. Зам. № 05/16/1-6

Віддруковано у видавничому центрі "Вектор"

46018, м. Тернопіль, вул. Львівська, 12,

Тел. 8 (0352) 40-08-12

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи

до державного реєстру видавців, виготівників

і розповсюджувачів видавничої продукції

серія ТР № 46 від 07 березня 2013р.

ФО Осадца Ю.В.